

Джоган Д. М.,
студентка 3 курсу
факультету педагогіки та психології,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського;
Науковий керівник: Опанасенко Л.А.,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
м.Миколаїв

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ВІДМІННОСТЕЙ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Протягом минулого століття було отримано значну фактологічну базу, яка підтверджує вплив культурної складової на психіку людей. Девід Мацумото пише з цього приводу: «Культура для поведінки людини - те ж саме, що операційна система для програмного забезпечення; залишаючись непомітною, вона відіграє найважливішу роль в її розвитку і функціонуванні». Більше того, культурний контекст багатьма психологами почав ставитися на чільне місце, коли мова йде про психічний розвиток людини. Установки, звичаї, традиції, правила і закони тієї культурної групи, в якій виросла людина, засвоюються нею в онтогенезі і визначають її психологічні особливості.

Впливу культури схильні і пізнавальні характеристики людини, і його особистісні особливості. У кросскультурних дослідженнях була піддана перевірці доктрина «психічного єдності», що полягає в тому, що психічні процеси людей однакові, універсальні і властиві всьому виду *Homo sapiens*. Ця доктрина виникла в ХІХ ст., і тоді ж з'явилися сумніви в її істинності. Так, в роботах О. Конта, Е. Дюркгейма та інших соціологів підкреслювалося вирішальне значення соціальної спільності для властивостей і поведінки індивіда.

Л. Леві-Брюль, вивчивши з цієї ж позиції первісне мислення, дійшов до висновку про те, що для того, щоб дослідити мислення, слід аналізувати культуру, до якої належить індивід. Будь-яку культуру можна охарактеризувати через сукупність існуючих у ній загальних поглядів, або "колективних уявлень". Саме в них, вважав Леві-Брюль, причина "дологічності" первісного мислення на відміну від мислення нормального європейця [1]. Критика пояснювальних концепцій Леві-Брюля не завадила іншим дослідникам підтвердити його дані. Так, американський психолог Джером Брунер, відомий своїми роботами по перцепції і мисленню, спробував створити теорію, що зв'язує культуру з розвитком пізнавальних процесів[1].

Відомі дослідження У. Хадсона, в яких виявилось, що африканці з традиційних суспільств не розуміють умовностей зображення при сприйнятті картин і фотографій, природних з погляду європейця. До них відноситься

застосування ракурсу для передачі перспективи - європейські діти адекватно сприймали зображення людини, що підіймається сходами, а африканські діти вважали, що він каліка, так як у нього одна нога коротша за іншу [2]. Ряд дослідників відзначає, що тубільці не впізнають на фотографіях знайомі предмети або місцевість, не впізнають навіть себе і членів своєї сім'ї [3]. Виконуючи завдання намалювати корову в профіль, африканська дитина зображує всі чотири копита, два роги і два вуха, тобто все те, що він знає, хоча й не бачить. Європейська дитина малює те, що бачить, розглядаючи тварину в профіль, - одне вухо, одне око і інше [2].

Поряд з сприйняттям вивчалися особливості пам'яті. У багатьох роботах було виявлено, що соціальна значимість і інтерес до того, що запам'ятовується, впливають на успішність запам'ятовування. Так, африканський пастух володів чудовою пам'яттю на корів і рослини, але майже не запам'ятовував інформацію, пов'язану з часом, оскільки повсякденне життя сільського жителя мало залежало від часу, текла згідно власному ритму і не підпорядковувалася суворим розкладом [3].

Це доводять дослідження, присвячені порівнянню систем виховання у різних культурах, а також тих умінь, навичок і знань, які в першу чергу передаються молодому поколінню. Кроскультурні дослідження на немовлятах, виконане із застосуванням шкал Бейлі і Гезелла, показали, що у африканських дітей на першому році життя більш високі показники психічного розвитку, ніж у європейців (дані М. Гебера, Р. Діана, К. Сьюпера, М. Уобера і ін., виконані протягом 1956- 1975 рр.) [4].

Зробивши огляд цих результатів, К. Сьюпер не знайшов підтвердження більш раннього нейрофізіологічного розвитку африканських дітей, яким можна було б пояснити їх випереджаючий психічний розвиток [5]. Тому він звернувся до особливостей виховання, спостерігаючи за поведінкою африканських матерів і немовлят, розмовляючи з африканцями. Зокрема, він з'ясував, що в Кенії прийнято дуже рано починати вчити дітей сидіти і ходити, для чого вироблені спеціальні прийоми [5].

Узагальнюючи свої спостереження і результати інших дослідників, Сьюпер зробив висновок, що більш швидкий у порівнянні з англійцями моторний розвиток африканців на першому році життя пов'язаний з особливостями їх системи виховання. Це, втім, не означає, що африканські діти і в інших областях психічного випереджають своїх англійських однолітків. Так, наприклад, вони пізніше навчаються повзати, оскільки на підлозі проводять у три рази менше часу, ніж англійські діти. Традиції догляду за немовлям відбиваються і на розвитку їх сенсорики. Так, чим частіше вони знаходяться в лежачому положенні, тим швидше у них розвиваються просторові і маніпулятивні навички; чим частіше його беруть на руки і тримають у вертикальному положенні, тим краще у нього розвиваються зорові навички.

Відмінності в навчанні більш старших дітей також відображаються на їхньому розвитку. Наприклад, Р. Сернелл знайшов, що перцептивні особливості

у дітей із Замбії розвинені набагато гірше, ніж у їхніх європейських однолітків, так як їх у школі не вчать малювання і конструювання. Але і в тих випадках, коли образотворча діяльність підтримується культурними традиціями, зміст і техніка виконання малюнка відображають культурні фактори. "Малює дитина широкий панорамний вид або дрібні сцени з життя, окремі об'єкти або картинки, вигадані або реалістичні його зображення – все це більшою мірою залежить від навколишнього його культури. В певних групах в малюнках переважає дія, в інших – нерухомі об'єкти і фігури. Розташування об'єктів на картині теж розрізняється в різних групах".

Професор Південнокаліфорнійського університету Н. Імамото порівняв поведінку американських і японських матерів, які доглядають за немовлятами. Спостереження проводилися щодня протягом чотирьох годин протягом трьох років. Він виявив, що японки негайно реагують на кожну вимогу дитини. Якщо дитина заплакала, її одразу ж беруть на руки, заколисують. Дитина відчуває спокій і захищеність за допомогою материнських обіймів, дотиків. Ту ж модель поведінки застосовують і інші дорослі члени сім'ї, повторюючи дії матері. Японському малюкові не знайоме почуття самотності, він постійно серед людей. В результаті, у нього формуються вміння вписатися в групу, підпорядковувати їй свої інтереси, компромісність, повагу і шанування старших. Відгородженість, потреба в автономії не заохочуються в японському суспільстві.

Американська мати інакше поводить з немовлям. Вона намагається впливати на нього переважно словами, розмовляє з ним, намагається відвернути його, переключити увагу на що-небудь в оточенні, якщо дитина плаче. Тим самим у неї розвивається пізнавальний інтерес, допитливість, вміння бути автономним, самостійним.

Кроскультурні дослідження фрустраційної реакції показали, що у японських дітей у віці 6-9 років частіше в порівнянні з європейськими та індійськими дітьми виявляються самокритичність, самозвинувачення і докори сумління (А. Перука). Це пов'язують з авторитаризмом в японських сім'ях. Разом з тим особливості сімейного виховання в Індії призводять до більшої самостійності дітей, які при виникненні труднощів і проблем розраховують головним чином на свої сили і майже не звертаються за допомогою до оточуючих дорослим.

Таким чином, характер виховних впливів, особливості материнської турботи та дитячо-батьківського спілкування розрізняються в різних культурах і сприяють формуванню різних типів особистостей. Важливо, що ці особистісні специфічні для кожної культури риси відповідають характеру вимог культурної групи до своїх членів, забезпечуючи їх адаптацію до свого оточення. Уявлення про існування так званого національного характеру - не міф, властивий повсякденної свідомості, а реальність, яка підтверджується психологічними дослідженнями.

Список використаних джерел:

1. Леві-Брюль Л. Первісне мислення. М., 1930.
2. Коул М., Скрібнер С. Культура і мислення. М, 1977.
3. Гуревич К. М. Проблемы дифференциальной психологии. М., Воронеж, 1998.
4. Сьюпер С. Л /., Харкнесс С.// Восприятие и двигательные навыки. 1969. V. 28. P. 201-233; Справочник человеческого интеллекта. Кембридж, 1982.
5. Сьюпер С. М., Харкнесс С. Ор. соч.

Дика В.А.,

магістрант Київського університету культури;
Науковий консультант: Бородіна Г.Г. кандидат
історичних наук, доцент,
м. Миколаїв

ОРГАНІЗАЦІОНА СТРУКТУРА ДОВІДКОВОГО АПАРАТУ АРХІВІВ

Національний архівний фонд (НАФ) України – складова частина вітчизняної та світової історико-культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства. Саме тому, сьогодні, коли наша держава утверджується у світовому інформаційному просторі, постає питання про організаційну структуру довідкового апарату архівів. За функціональним призначенням він активно впливає на документні потоки та визначає головні шляхи обігу і використання документної інформації в суспільстві.

Довідковий апарат архівів призначений для пошуку, реалізації доступу до інформації, що міститься в документах Національного архівного фонду України. Термін «довідковий апарат до документів НАФ України» введено до наукового і практичного обігу новою редакцією Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» 2001 р. [1]. Відповідне поняття містить і проект державного стандарту «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення» (2002), розроблений відділом документознавства УНДІАСД. До цього часу в практиці роботи архівних установ традиційно застосовувалися терміни «науково-довідковий апарат» та «система науково-довідкового апарату» [2, с. 206].

Під структурою довідкового апарату розуміють організований комплекс архівних довідників, ієрархії комплексів документів складається з двох рівнів: горизонтального та вертикального [2, с. 207-208]. Горизонтальний рівень структури – класифікація облікових, інформаційних документів, АПС відповідно до функцій, що вони виконують. Вертикальний – класифікація елементів відповідно до ієрархії комплексів документів, де інформація